

Til Nærings- og fiskeridepartementet
postmottak@nfd.dep.no

Fornebu, 25.10.2017

Innspill Stortingsmelding om offentlige anskaffelser

Takk for muligheten til å gi innspill til stortingsmelding om offentlige anskaffelser.

Innledningsvis vil vi gjerne komme med en generell betraktning om betydningen av forutsigbarhet. Når det er politiske krav som myndighetene vet vil være varige, må det ikke vikes på at disse skal implementeres. Det er ikke vanskelig å tilpasse seg rammebetingelser om disse er kjent i god tid på forhånd, og eiere og ledelse i virksomhetene vet at betingelsene vil stå fast.

Det absolutte krav om overholdelse av menneskerettigheter er et slikt krav. Så er det klart at operasjonaliseringen av kravene vil gi mer detaljerte utfordringer.

Oppfølging av absolutt krav om overholdelse av menneskerettigheter

Ny Lov om offentlige anskaffelser ble virksom fra 1.1.2017. Det er bevegelse fra de offentlige innkjøperne i å sette krav og det er gjort initiativ for å følge dem opp.

I Danmark og Sverige ser vi stor bevegelse nå. Utbud understreker at brudd på menneskerettighetene i kjeden er utelukkelsesgrunn. Kan kjeden ikke dokumenteres innen fire uker etter kontraktsinngåelse er det dagbøter, 10 000,- eller 1% av kontraktsverdi. Slikt gir bevegelse. Nederland og Storbritannia er også langt fremme.

Vekting av krav

Vektingen må være slik at ikke pris uansett er enevinner, slik dessverre mange leverandørene i dag allerede opplever på miljøkrav. Om leverandørene tar kravene på alvor, og de så ikke blir etterspurt, og vektlagt, mistes momentumet. Seriøse virksomheter må få uttelling på arbeidet de gjør, og da må mer enn pris være tellende. Det vil også alltid være en kamp i leverandørvirksomhetene mellom lønnsomhetskrav og seriøsitetskrav, og da må seriøsitetsarbeid gi noe uttelling for at det skal kunne prioriteres i virksomhetene.

Grunnen til at dette er spesielt viktig nå er at leverandørene har en forventning om at det skal bli etterspurt, og de investerer i å gjøre en jobb. Da er det uheldig om innkjøper allikevel ignorerer risikoen, lar vær å stille krav og det kan ende med at de useriøse vinner. Eksemplene er mange, spesielt innen sosial dumping og

arbeidslivskriminalitet, og de kan føre til at det settes en forventning om et prisnivå som ikke er reelt om de samme tjenester og varer skaffes av seriøse aktører.

Kommunal operasjonisering

Intensjonen bak lov om offentlige anskaffelser må ikke utvannes. Det vi er bekymret for er at operasjoniseringen av lovbestemmelsen skal bli slik at det allikevel ikke stilles krav med begrunnelse av proporsjonalitet.

Det var en klar intensjon fra lovgiverne at "seriøse skal kunne vinne over useriøse". Som komitelederen sa: "Brudd på menneskerettighetene er uakseptabelt. Det er en ond sirkel som bidrar til at slike brudd fortsetter. (..) Det offentlige er en stor innkjøper. (..) Det er viktig at vi sørger for regler som faktisk virker der ute, at vi ikke har et skinn av regelverk som ikke gir effekt. (..) Det er ikke enkelt å stille krav, men vi kan allikevel ikke la vær å stille de kravene. Da er det er godt utgangspunkt at hele Stortinget er enig i dette". Protokoll, 28.4.2015, Stortinget.

Ministeren understreket i samme sesjon at sosialt ansvar og internasjonal solidaritet er eksplisitt nevnt i Sundvolden-erklæringen, og at lovforslaget nå krever at offentlige oppdragsgivere skal ha egnede rutiner for å ivareta hensynet til menneskerettighetene og ivaretar ansvarlige produksjonsforhold i leverandørkjeden.

For at markedsmakten til de offentlige innkjøperne skal gjøre seg gjeldende, er det svært viktig at ikke "alle" forsvarer seg med at dette ikke gjelder dem. Vi møter daglig sentrale aktører som viser til at "andre bukkene Bruser" skal gjøre jobben.

Det gjelder dessverre aller mest kommunene. De viser til at de har 3280 forskrifter å forholde seg til, og at de tror samfunnsansvar ikke kommer til å bli etterprøvd og etterspurt i praksis. Det vises også til at ingen kommer til å drive tilsyn med om det blir stilt krav. Det kan se ut som holdninger er at om de lar være å stille krav ved anskaffelsen, slipper de Kofa-rettssak hvis de gir avtalen til en aktør som viser seg å ikke overholde kravene og de er alt vel. Det vises også til at staten bør bidra med penger og verktøy for at de kan gjøre jobben. Her vil jeg kort nevne at for en mindre kommune kan vi kartlegge kjeden årlig for dem, for en kostnad under en månedslønn. Det burde være helt overkommelig.

Før var det svært krevende å stille krav om at innkjøper skulle kjenne leddene bak en anskaffelse, leddene i leverandørkjeden. Nå er dette enklere. Tekniske løsninger erstatter brev, pdf'er og uendelig mengder e-poster.

Tilsyn

Tilsyn eller en form for rapporteringsplikt om at forsvarlig skjønn er utøvd er viktig. Det samme gjelder det å sikre at en reell risikovurdering er mulig så krav blir satt der det trengs. Vi forstår at det vurderes om Difi skal gjøre slikt tilsyn, eller om det på annet vis kan bli en del av fylkesmann, tilsyn eller etaters oppgave.

Tilsyn og etterspørsel etter krav og oppfølging av kravene må ikke falle mellom alle stoler.

Det har vært foreslått fra aktører at det bør opprettes egne offentlige organ som får ansvar for å følge opp sosiale krav. Det kan være en god ide, men det kan være

uheldig å utsette implementering av seriøsitetsskrav og krav å kunne dokumentere forbedringsarbeid for å styrke respekt for menneskerettigheter ved å skulle etablere nye offentlige organisasjoner for å håndtere dette nå. Det vil ta svært lang tid og være utfordrende for dem som er seriøse.

Innovasjon og seriøsitet

Det er en helt sentral del av EU20/20/20 å bli den mest konkurransedyktige økonomi i verden på bærekraftig vis. Seriøsitetsskravene er viktige for å underbygge dette, og skape en mer "level playingfield" med lavkostland. Det gavner på samme måte også norsk og norskeid næringslivs konkurransekraft.

Vi har i det siste hørt noen som stiller seriøsitet opp mot innovasjon. Det må ikke skje at dette settes opp mot hverandre. Med nye digitale virkemidler som støtte er det ikke lenger umulig å følge opp samfunnsansvar samtidig som man også gjør kjernejobben.

Tydelige og oppfulgte krav til seriøsitet kan også gi retning og spore til mer innovasjon for å opprettholde konkurransedyktighet, noe som kan gi markedsandeler globalt.

Avslutningsbetenkning

Avslutningsvis vil vi knytte en bemerkning til kravet i enkelte bransjer om to ledd underleverandører. Bygggenæringen definerer i dag dette som to tjenesteledd, og at vareleddet ikke teller. Det kan være uheldig. Rapporter som den Swedwatch leverte til Oslo kommune, "Riskanalys av byggmaterial och byggprodukter" februar 2017, viser at det er risiko for brudd på menneskerettigheter på nær alle komponentene i bygg- og anlegg. Det er viktig at ansvaret for å stille krav gjelder disse leddene også.

Med hilsen

Factlines AS
Siri Engesæth
Daglig leder